

Вікторія Ігорівна Майковська,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри маркетингу
та торговельного підприємництва,
Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
пров. О. Яроша, 8, м. Харків, Україна

КОНСТРУЮВАННЯ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ

У статті розглянуто значущість PBL-моделі навчання, CDIO-освіти і методу проектів для формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців. Встановлено, що проблема формування підприємницької компетентності є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, проте питання конструювання засобів реалізації моделі формування підприємницької компетентності досі залишається поза увагою дослідників. Розкрито сутність PBL-моделі навчання, CDIO-освіти і методу проектів, передісторія їх запровадження в освітньо-виховний процес. Обґрунтовується доцільність використання позааудиторних форм організації квазіпрофесійної та квазіпідприємницької діяльності студентів як засобу реалізації моделі формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців і представляється досвід їх застосування.

Ключові слова: підприємництво, підприємницька компетентність, PBL-модель навчання, CDIO-освіта, метод проектів.

Корінні перетворення в економічній сфері загострюють проблему підготовки молодого покоління в Україні до життєдіяльності в умовах дії ринкових механізмів [7, с. 9]. Підприємництво висувається на передній план як найбільш економічно продуктивна форма господарювання [2, с. 9]. Потреби в економічному оновленні суспільства диктують певні вимоги до молодого покоління, втілені в здатності майбутнього працівника зайняти свою нішу в громадській та соціальній структурі. Місце людини в суспільній ієрархії зумовлює характер економічної системи. Прихильність української вищої школи до традиційних освітніх моделей вступає в суперечність з вимогами суспільства ХХІ ст. [1, с. 4]. Загальнонаціональна програма підготовки молоді до підприємництва відсутня, що робить проблему реалізації в Україні єдиної моделі бізнес-освіти в межах професійної підготовки актуальною.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, показав, що дослідженню підприємництва присвячені роботи М. Вебера, П. Друкера, Р. Кантільона, К. Маркса, А. Сміта, Й. Шумпетера та ін. Питання економічної освіти досліджувались Н. Бібік, С. Вишняківською, С. Гончаренком, О. Локшиною, О. Семенов, В. Стрельніковим, А. Хуторським та ін. Сутність поняття «підприємницька компетенція» вивчалась О. Серебренніковою та С. Прищепою. Проблеми формування економічного мислення знайшли відображення в роботах О. Михайлівського, О. Коваленко, Л. Нестерова, С. Стеблюк і М. Россоха зосереджували увагу на теоретичних методичних засадах формування економічної культури; С. Вітер, Н. Левчук, Н. Лосенко, Т. Масленникова і О. Хохлова – економічної компетентності. Теоретичні та методичні основи формування маркетингової компетентності розглядалися І. Кушніром, Н. Проценко і С. Школярюм, підприємницької – Ю. Банітом, Ю. Біловою, Ю. Кліпою, О. Луців, А. Путинцевим,

М. Ткаченко, М. Стрельніковим. Напрями розв'язання проблеми застосування інтерактивних технологій і методів підготовки висвітлені в роботах К. Козубенко, Л. Хоменко-Семенової, С. Чернової та Н. Шостаківської. Деякі аспекти впровадження контекстного навчання набули подальшого розвитку в працях Н. Мирончук, Т. Ніконенко, І. Пасенко. Особливості застосування тренінгових технологій у формуванні компетентного фахівця окреслено Р. Ерсьозоглу та О. Шаповал. Теоретичні та методичні засади застосування методу проектів розроблялись Л. Божко, Н. Губановою, Л. Довгополовою, Л. Кондрашовою, С. Кравець, І. Моїсейкіною, О. Савенковою. На жаль, результати наукового пошуку не дозволили знайти публікацій, у яких би порушувалася проблема конструювання засобів реалізації моделі формування підприємницької компетентності фахівців в Україні.

Метою статті є виявлення проблем формування в Україні підприємницької компетентності бакалаврів управління і адміністрування та сфери обслуговування і обґрунтування доцільності застосування конкретних засобів реалізації моделі її формування.

Кінець ХХ ст. дав поштовх створенню нових освітніх моделей. У 1968 р. в University of McMaster (Канада), у 1972 р. в Maastricht University (Нідерланди) і у 1978 р. у Newcastle University (Великобританія) в галузі охорони здоров'я вперше була реалізована PBL-модель навчання. Її впровадження в інженерній освіті, соціальних і гуманітарних науках реалізувалося у 1972 р. у Roskilde University (Данія) та у 1974 р. у Aalborg University (Данія). Назва PBL-модель походить від аббревіатури «Problem-based Learning» («проблемно-зорієнтоване навчання»), а причиною її запровадження стало виникнення потреби у формуванні компетентного фахівця [8, с. 10]. Відповідно до PBL-моделі результатами навчання є компетенції, вона базується на комплексному підході, що поєднує практичну підготовку студентів

та їх теоретичне навчання. Фундаментальний принцип полягає в тому, що студент виступає власником освітнього процесу, а викладач посередником між студентом і його компетентністю, спрямовуючи студента у виборі методів та інструментів навчання.

У 1998 р. у Massachusetts Institute of Technology (США) PBL-модель була доповнена положеннями контекстного навчання та методу проєктів і трансформована у концепцію навчання CDIO («Conceive – Design – Implement – Operate», тобто «Планувати – Проєктувати – Реалізувати – Керувати») [11]. Стадія *Conceiving* передбачає визначення потреб споживача і можливостей їх задоволення. Стадія *Designing* присвячена розробленню проєкту. На стадії *Implementing* проєкт перетворюється у виріб, процес або систему, проходить апробацію, валідацію і сертифікацію. На стадії *Operating* відбувається використання виготовленого виробу для отримання запланованого результату [12]. Із 2000 р. реалізацію моделі CDIO-навчання здійснюють Королівський технологічний інститут (Швеція) та Політехнічний університет м. Турин (Італія), а з 2007 р. – Університет м. Лідс (Великобританія). У процесі професійної підготовки студенти отримують завдання, які потім мають реальне впровадження у виробництві.

Активне поєднання теоретичного і практичного навчання пов'язане з ім'ям А. С. Макаренка. Серцевиною його педагогічної діяльності є досвід, що має характерну для післяреволюційного часу початку ХХ ст. назву «Теорія трудового виховання» і розкривається у низці робіт: «Педагогічна поема», «Прапори на баштах», «Книга для батьків», «Лекції про виховання дітей», «Виховання за допомогою праці». Видатний педагог справедливо вважав, що кінцевою метою формування особистості є її підготовка до виконання комплексу суспільно корисних ролей – громадянина, трудівника, сім'янина, товариша. Праця є умовою існування і розвитку суспільства, основою людського життя і культури. А. С. Макаренко теоретично і експериментально довів, що методи трудового виховання в даному контексті виступають інструментами доторкання до особистості [6, с. 19]. Важливою є не сама праця, а участь у процесі, що розвиває здатність планувати роботу, дбайливо ставитися до часу, засобів виробництва і матеріалів.

А. С. Макаренко започаткував впровадження в освітньо-виховний процес методу проєктів, а серед реалізованих ним найбільш значущих проєктів – участь юних безпритульних і злочинців у відкритті виробництва фотоапаратів «ФЕД» [6, с. 18]. Діяльність з розроблення проєкту створює образ бажаного і можливого, а діяльність з його реалізації забезпечує перетворення бажаного та можливого за наявної команди виконавців і ресурсів на об'єктивну реальність [3, с. 174]. Метою застосування методу проєктів є надання молоді можливості самостійно набувати знання у ході планування і виконання практичних завдань. Викладачеві відводиться роль координатора й експерта. Проєктна діяльність також передбачає рефлексію – самооцінку отриманих

результатів [3, с. 175]. Вона є унікальною та неповторною щодо комплексності свого характеру [3, с. 176]. А. С. Макаренко в проєктній діяльності виокремлював близьку, середню й віддалену перспективи. Близька перспектива базується на особистісній зацікавленості групи осіб, оскільки створення і реалізація проєкту приносить задоволення. Середня перспектива полягає в колективності подій, дещо відкладених у часі. Віддалена перспектива потребує докладання значних зусиль і узгоджує особистісні та суспільні потреби [6, с. 20]. Кожен крок декомпозиції проєкту забезпечує послідовну деталізацію його змісту, на кожному наступному кроці обсяг елементарних робіт менший. Як критерії застосовуються принципи: 1) робота повинна мати один чіткий результат; 2) в проєкті може бути призначений один відповідальний; 3) проєкт дозволяє обчислити затрати праці й тривалість за поданим обсягом роботи [4, с. 246].

Ідеї А. С. Макаренка визначили напрями педагогічного мислення у ХХ ст. і стали підґрунтям для розвитку інноваційних технологій професійної підготовки у вищій освіті ХХІ ст. Ця теорія базується на принципах: 1) обов'язкове поєднання праці з освітою; 2) усвідомлення особистої, колективної та суспільної значимості діяльності, що виконується, та її кінцевої мети; 3) організація початку трудової діяльності у формі гри; 4) узгодження різних видів оплачуваної та неоплачуваної праці. Вихованці педагога включались у відносини, типові для виробничого колективу. Комуна ім. Дзержинського під керівництвом А. С. Макаренка перейшла на повний господарчунок і не тільки відмовилася від будь-яких державних дотацій на утримання, але й давала державі щорічно близько 5 млн. крб. прибутку.

Становлення ринкових відносин в Україні змінило суспільні настанови й привнесло в освітньо-виховний процес концепцію «економічної людини», висунуту А. Смітом, відповідно до якої мотивом діяльності молоді є власний економічний інтерес особистості, а компетентність, готовність йти на ризик і нести особисту відповідальність за свої дії стали запорукою ефективності такої діяльності. Відтак, актуально постало питання підготовки молоді до підприємництва й формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців. Проте зміна соціально-економічних відносин в українському суспільстві лише загострила значущість ідей А. С. Макаренка та в новому світлі окреслила роль методу проєктів у професійній підготовці.

У сучасних українських реаліях підприємство розглядається як найбільш економічно продуктивна форма господарювання, під якими розуміють економічну активність, що являє собою форму участі індивіда в суспільному виробництві і спосіб отримання ним фінансових коштів для забезпечення життєдіяльності [5, с. 74]. Це особливий вид економічної активності, який стимулюється потребами в продуктах праці та заснований на ініціативі й відповідальності. Початковий етап

підприємництва пов'язаний з проектом як результатом розумової діяльності, що на кінцевому етапі приймає матеріалізовану форму [5, с. 73].

Підприємництво часто ототожнюють з бізнесом. Але бізнес – це репродуктивна діяльність у сфері організації, виробництва, розподілу та реалізації товарів і послуг, яка може здійснюватися циклічно в межах одного і того самого суб'єкта ринку на основі апробованої технології для задоволення потреб. Водночас під підприємництвом розуміється ініціативна самостійна економічна діяльність громадян і їх об'єднань, що здійснюється на свій ризик і під свою майнову відповідальність і спрямована на отримання прибутку. Основна мета бізнесу – прибуток – розглядається в економічній площині. У соціальному аспекті бізнес як діяльність породжує три типи процесів: 1) створення, зміну і задоволення потреб людей; 2) відтворення і зміну соціальної стратифікації; 3) формування, відтворення та зміну міжособистісних, особистісно-групових і міжгрупових відносин [10, с. 185].

Термін «підприємництво» має багато смислове значення. А. Сміт визначив його мету як отримання прибутку. Ж.-Б. Сей під підприємництвом розумів багатофункціональну діяльність зі створення продукту за свій рахунок, на свій ризик і користь. Й. Шумпетер уважав, що підприємництво є універсальною загальноекономічною функцією будь-якої суспільної формації, а підприємець являє собою новий соціально-психологічний тип «економічного лідера», «новатора», діяльність якого полягає у відкритті нових способів виробництва, виготовленні нових товарів з невідомими раніше споживчими властивостями, освоєнні нових ринків збуту і джерел сировини. Досить просте і дуже ємне визначення підприємництва дав В. Даль: підприємець – це той, що почав що-небудь [5, с. 71]. Відзначимо, що, незважаючи на широке вживання в засобах масової інформації термінів «підприємництво» і «підприємницька компетентність», вони зазвичай трактуються своєрідно. Директор Самарської школи бізнесу, доцент кафедри державного і муніципального управління Самарського національного дослідницького університету імені С. П. Корольова В. Цлаф вважає, що функція підприємця – створення проекту нової структури суспільної системи «виробництво-споживання» [10, с. 186]. Мотивація підприємця пов'язана із самореалізацією як вищою потребою особистості [10, с. 187].

Узагальнення літератури дозволяє визначити підприємництво як діяльність, що демонструє інноваційність та економічну творчість для залучення нових ресурсів у виробничу практику, а також передбачає ризик і небезпеку невдач. Беручи до уваги викладене вище, підприємницьку компетентність можна трактувати як здатність особистості співвідносити власні економічні інтереси з наявними матеріальними, трудовими і природними ресурсами й інтересами інших людей та суспільства; бути готовим активно діяти, організовуючи власну трудову діяльність і працю колективу; своєчасно адаптуватись до нових потреб

ринку праці; ухвалювати економічно обґрунтовані рішення; складати й реалізувати плани діяльності, презентувати інформацію про її результати [2, с. 11].

З урахуванням вихідних положень теорії трудового виховання А. С. Макаренка підготовка молоді до підприємницької діяльності як соціально-значимої активності відбувається в контексті професійного навчання. Результати проведеного дослідження свідчать, що у 2016-2017 н. р. її забезпечували 27 % ЗВО України, а 14% усіх студентів навчалися за напрямом «Економіка та підприємництво» [9]. 18,47% студентів у названих ЗВО опановували фах у галузі «Економіка», 11,15% – «Управління та адміністрування» (за напрямками «Облік і оподаткування», «Фінанси, банківська справа і страхування», «Менеджмент», «Маркетинг», «Підприємництво, торгівля і біржова діяльність»), 4,88% – «Готельно-ресторанна справа», 5,23% – «Туризм». Кількість закладів, які здійснюють підготовку аспірантів за напрямом «Економічні науки», становила 158 од. (33%). У них навчалось 3145 осіб (16,1%). У цій галузі науки було захищено 261 кандидатську дисертацію (15,3%), що є найвищим показником серед інших наукових напрямів (для порівняння: «Технічні науки» – 13,16%, «Юридичні науки» – 10,22%). Кількість ЗВО, що здійснюють підготовку докторантів за напрямом «Економічні науки», становила 64 (23,5%). У них навчалось 178 осіб (14,5%). Протягом року у цій галузі наук було захищено 19 докторських дисертацій (12,4%, для порівняння: в галузі «Технічні науки» – 20,3%, «Юридичні науки» – 7,84%) [9]. Гостроту проблеми підготовки української молоді до підприємництва підкреслюють результати аналізу навчальних планів професійної підготовки ступеня вищої освіти «бакалавр» на прикладі Харківського торговельно-економічного інституту КНТЕУ (табл. 1). Дані таблиці свідчать, що при підготовці лише за трьома спеціальностями з дев'яти майбутні фахівці отримують достатні знання теоретико-прикладного і правового характеру, що стають фундаментом підприємницької компетентності. За трьома спеціальностями підготовка в цьому напрямі не здійснюється взагалі (майбутні бухгалтери, фінансисти і менеджери розглядаються виключно як потенційно наймана робоча сила без перспективи власної підприємницької діяльності). Викладене вище дозволяє зробити припущення, що ефективність процесу формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців залежить від впровадження в освітньо-виховний процес відповідної моделі їхньої професійної підготовки. Означена модель має бути зумовлена стратегією, основними завданнями й принципами підготовки молоді до підприємництва: 1) оптимізація змісту професійної освіти на підприємницькому тлі; 2) перегляд організаційних форм процесу навчання шляхом впровадження світового досвіду застосування сучасних технологій і методик формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців та конструювання засобів реалізації означеної моделі [2, с. 14].

Таблиця 1

**Результати аналізу робочих навчальних планів для підготовки фахівців ступеня вищої освіти
«бакалавр» у ХТЕІ КНТЕУ [складено автором]**

Факультет економіки та управління			
Спеціальність	Навчальна дисципліна	Семестр	Загальний обсяг годин
051 «Економіка», спеціалізація «Економіка підприємства»	«Основи підприємництва»	3	135
	«Підприємницьке право»	7	135
071 «Облік і оподаткування», спеціалізація «Облік і оподаткування»	-	-	-
072 «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»	-	-	-
073 «Менеджмент», спеціалізація «Менеджмент організацій»	-	-	-
075 «Маркетинг», спеціалізація «Маркетинг»	«Основи підприємництва»	4	90
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», спеціалізація «Митна справа»	«Торговельне підприємництво»	3	135
	«Підприємницьке право»	4	135
Факультет готельно-ресторанного та туристичного бізнесу			
181 «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»	«Основи підприємництва» «Підприємницьке право»	5	90
		7	90
241 «Готельно-ресторанна справа», спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»	«Основи підприємництва»	6	90
242 «Туризм», спеціалізація «Туризм»	«Основи підприємництва»	6	90

Як засоби реалізації моделі формування підприємницької компетентності фахівців з урахуванням реалій української вищої школи та світового досвіду пропонується розглядати позааудиторні форми організації квазіпрофесійної та квазіпідприємницької діяльності студентів, тим більше, що ЗВО мають достатньо можливостей для вирішення цієї проблеми й почали активно їх використовувати. Для прикладу, в Одеському національному економічному університеті діють Центр бізнес-освіти і Бізнес-тренінг центр; Полтавському університеті економіки і торгівлі – Молодіжний бізнес-центр; у Національному університеті водного господарства (м. Рівне) – науково-дослідний виробничий Бізнес-центр; у Черкаському національному університеті імені Б. Хмельницького – Бізнес-інноваційний центр та ін. У Харкові умови для формування підприємницької компетентності створено в Бізнес-інкубаторі для студентів Національного університету міського господарства ім. А. Бекетова і Start Up - центрі для студентів Національного економічного університету імені С. Кузнеця. Вісім вишів Харкова мають студентські команди Enactus. Арсенал засобів формування підприємницької компетентності студентів шляхом участі у відповідних заходах суттєво розширивсь у 2017-2018 н. р. (табл. 2). Однак слід зазначити, що на цьому етапі діяльність з

формування підприємницької компетентності в Україні так і не стала системною і являє собою розрізнений успішний досвід. За результатами нашого дослідження найбільш яскравим цей досвід є в Полтавському університеті економіки і торгівлі: Молодіжний бізнес-центр успішно співпрацює з Полтавською обласною радою та ОДА з питань розробки Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Полтавській обл., а студенти постійно беруть участь у Конкурсах інвестиційних проектів «Горизонти Полтавщини».

Ініціатором розроблення Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській обл. на 2016-2020 рр. є Харківська обласна рада, основним розробником – Департамент економіки і міжнародних відносин Харківської ОДА, а серед її співрозробників і учасників від ЗВО значиться лише кафедра економічної кібернетики та прикладної економіки ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Спроби Харківського торговельно-економічного інституту КНТЕУ налагодити співпрацю з одним із провідних співрозробників Програми – Харківським регіональним фондом підтримки підприємництва – закінчилися категоричною відмовою останнього, яка базувалась на положеннях Статуту цієї установи: діяльність Фонду зорієнтована на фактичних суб'єктів ринку без урахування підприємницьких ініціатив студентів ЗВО.

Заходи підприємницького спрямування, до яких залучено студентів

ХТЕІ КНТЕУ [складено автором]

Назва заходу	Відповідальний організатор (и)	Період проведення (н. р.)
Програма Enactus	Enactus Україна - представництво міжнародної неприбуткової організації Enactus	2016-2017; 2017-2018
II Міжнародний форум «INNOVATION MARKET»	Під патронатом КМ України, за підтримки Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Міністерства освіти і науки України, Національної академії наук України	2017-2018
X Міжнародний чемпіонат «Молодь і підприємництво» -2018 (м. Гомель, Республіка Білорусь)	ЗО «Білоруський торгово-економічний університет споживчої кооперації»	2014-2015; 2015-2016; 2016-2017; 2017-2018
Чемпіонат по використанню реальних бізнес-кейсів в навчанні на основі Програми «Електронне самоврядування для підзвітності влади та участі суспільства» Фонду Східна Європа	За підтримки Міністерства освіти і науки України та Торгово-промислової палати України	2017-2018
Міський конкурс студентських проектів «Харків - місто молодіжних ініціатив»	Харківська міська рада	2015-2016; 2016-2017; 2017-2018
Конкурс бізнес-проектів «Бізнес-трамплін»	Київський національний торговельно-економічний університет	2017-2018
Відкритий чемпіонат з вирішення бізнес-кейсів Kuznets Business Challenge	Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця	2017-2018
Бізнес-гра «Корпорація ідей»	Одеський національний економічний університет, Харківський інститут фінансів КНТЕУ	2015-2016; 2016-2017; 2017-2018

На підставі отриманих даних доходимо висновку: рішення означеної проблеми може бути знайдено в розробці і впровадженні Національної концепції підготовки молоді до підприємництва або шляхом внесення відповідних змін і доповнень до чинної Концепції розвитку економічної освіти, що дозволить упорядкувати систему засобів формування підприємницької компетентності на

основі низових ініціатив ЗВО і надасть їм методично обґрунтованого змісту.

Оскільки в публікації неможливо розкрити всі аспекти означеної проблеми, подальші наукові розвідки пов'язуються нами з розробкою моделі формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців та напрацюванням системи засобів її реалізації в умовах Харківського торговельно-економічного інституту КНТЕУ.

ЛІТЕРАТУРА:

- Жиляєв І. Б. Вища освіта України: стан та проблеми / І. Б. Жиляєв, В. В. Ковтунець, М. В. Сьомкін. – К. : Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, 2015. – 96 с.
- Майковська В. І. Концептуальні засади формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців в Україні / В. І. Майковська // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2017. – № 54-55. – С. 7–17.
- Майковська В. І. Проектна діяльність студентів як засіб формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців / В. І. Майковська // Збірник наукових праць Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. – 2017. – Вип. 1 (33). – С. 172–181.
- Майковская В. И. Метод проектов как инновационный способ формирования системы взглядов и компетенций будущих специалистов / В. И. Майковская, Т. А. Черная // Инновационное развитие экономики: предпринимательство, образование, наука: III Междунар. научн.-практ. конф., 2017 г.: сборн. научн. статей. – Минск: ГИУСТ БГУ, 2017. – 324 с. – С. 245–247.
- Майковська В. І. Філософські аспекти формування соціального середовища підприємництва на тлі викликів економіки знань: [монографія] / В. І. Майковська // Соціально-економічні аспекти розвитку підприємництва в Україні / під ред. д. е. н., професора О.О. Непочатенко. – Умань : 2018. – Видавець «Сочінський М. М.». – 272 с. – С. 69–80.
- Майковська В. І. Педагогіка А. С. Макаренка як концептуальна основа формування підприємницької компетентності бакалаврів з управління і адміністрування і сфери обслуговування / В. І. Майковська // Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття: II Міжнар.

- наук.-практ. конф., 15-16 бер. 2018 р.: зб. тез доп. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. – 284 с. – С. 17–22.
7. Пономаренко В. С. Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні / В. С. Пономаренко. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2012. – 328 с.
 8. Практико-орієнтовані технології в інженерній освіті : навчальний посібник / В. О. Іванов, Д. В. Криворучко, О. В. Купенко. – Харків : НТМТ, 2015. – 140 с.
 9. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.
 10. Цлаф В. М. К оцінці ефективності управління компанією [Електронний ресурс] / В. М. Цлаф, Г. В. Цлаф // Альманах сучасної науки і освіти. – 2007. – № 4 (4). – С. 185–187. – Режим доступу: www.gramota.net/materials/1/2007/4/ – По состоянию на 09.03.2018.
 11. Worldwide CDIO Initiative [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.cdio.org. – По состоянию на 01.03.2018. – Названіє с екрана.
 12. Proceedings of the 8th International CDIO Conference, Queensland University of Technology, Brisbane, July 1–4, 2012 [Електронний ресурс] // CDIO Conference. – 2012. – Режим доступу : <http://www.cdio.org/meetingevents/2012-8th-international-cdio-conference>. – По состоянию на 02.03.2018. – Названіє с екрана.

REFERENCES:

1. Zhyliayev, I. B. (2015). *Vyshchaosvita Ukrainy: stantaproblemy [Higher Education in Ukraine: State and Problems]*. Kiev: Research Institute of Informatics and Law of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
2. Maikovska, V. I. (2017). Kontseptualni zasady formuvannya pidpriemnytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv v Ukraini [Conceptual bases of formation of entrepreneurial competence of future specialists in Ukraine]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity – Problems of engineering and pedagogical education*, 54-55, 7-17 [in Ukrainian].
3. Maikovska, V. I. (2017). Proektna diialnist studentiv yak zasib formuvannya pidpriemnytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv [Students project activity as tools of future specialist's entrepreneurial competence forming]. *Zbirnyk naukovykh prats Hlukhivskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka – Collection of scientific works of Glukhiv National Pedagogical University named after Alexander Dovzhenko*, 1 (33), 172-181 [in Ukrainian].
4. Maikovskaia, V. Y. (2017). Metod proektov kak ynnovatsyonni sposob formyrovaniya systemi vzglyadov y kompetentsyi budushchikh spetsyalystov [Project method as an innovative way of forming the system of views and competences future specialists]. *Ynnovatsyonnoe razvitye konomyky: predprynimatelstvo, obrazovanye, nauka – Innovative development of the economy: entrepreneurship, education, science: Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference*. (pp.245-247). Mynsk: HYUST BHU [in Russian].
5. Maikovska, V. I. & Nepochatenko O.O. (Ed.). (2018). *Filosofski aspekty formuvannya sotsialnogo seredovyscha pidpriemnytstva na tli vyklykiv ekonomiky znan [Philosophical aspects of the formation of the social environment of entrepreneurship against the background of the challenges of the knowledge economy]. Sotsialno-ekonomichni aspekty rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini: kolektyvna monohrafiia – Socio-economic aspects of entrepreneurship development in Ukraine: collective monograph*. Uman: «Sochinskyi M. M.», 69-80 [in Ukrainian].
6. Maikovska, V. I. (2018). Pedahohika A. S. Makarenka yak kontseptualna osnova formuvannya pidpriemnytskoi kompetentnosti bakalavriv z upravlinnia I administruvannya I sfery obsluhovuvannya [A. S. Makarenko pedagogy as the conceptual basis for the formation of entrepreneurial competence of bachelors in management and administration and sphere of service]. *Tvorcha spadshchyna A. S. Makarenka v konteksti innovatsiynoho rozvytku osvity XXI stolittia – A. S. Makarenko's creative heritage in the context of the innovative development of the XXI century education: Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference*. (pp.17-22). – Sumy :SumDPU imeni A. S. Makarenka [in Ukrainian].
7. Ponomarenko, V. S. (2012). *Problemy pidhotovky kompetentnykh ekonomistiv ta menedzheriv v Ukraini [Problems of training of competent economists and managers in Ukraine]*. Kharkiv: VD «ІNZhEK» [in Ukrainian].
8. Ivanov, V. O. & Kryvoruchko, D. V. & Kупенко, O. V. (2015). *Praktyko-orientovani tekhnolohii v inzhenernii osviti [Practical-oriented technologies in engineering education]*. Kharkiv: NTMT [in Ukrainian].
9. Statystychna informatsiia [Statistical information]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html/ [in Ukrainian].
10. Tslaf, V. M. & Tslaf, H. V. (2007). K otsenke efektyvnosti upravleniya kompaniei [To assess the effectiveness of company management]. *Almanakh sovremennoi nauky y obrazovaniya – Almanac of modern science and education*, 4, 185-187 [in Russian].
11. Site of «Worldwide CDIO Initiative». www.cdio.org. Retrieved from <http://www.cdio.org/> [in English].

12. Site of proceedings of the 8th International CDIO Conference, Queensland University of Technology. [cdio.org/meetingsevents](http://www.cdio.org/meetingsevents). Retrieved from <http://www.cdio.org/meetingsevents/2012-8th-international-cdio-conference/> [in English].

Викторія Ігорівна Майковська,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри маркетингу
і торгового підприємництва,
Харківський торгово-економічний інститут КНТЕУ,
пер. О. Яроша, 8, м. Харків, Україна

КОНСТРУИРОВАНИЕ СРЕДСТВ РЕАЛИЗАЦИИ МОДЕЛИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ

Коренные преобразования в экономической сфере и формирование новой политической системы актуализируют проблему подготовки молодого поколения к жизнедеятельности в условиях рыночных механизмов. Предпринимательство выдвигается на передний план как наиболее экономически продуктивная форма хозяйствования. Приверженность украинской высшей школы к традиционным образовательным моделям вступает в противоречие с требованиями общества XXI века. Национальная программа подготовки молодежи к предпринимательству отсутствует, что делает актуальной проблему реализации в Украине единой модели бизнес-образования в рамках профессиональной подготовки.

В статье рассмотрена значимость PBL-модели обучения, CDIO-образования и метода проектов для формирования предпринимательской компетентности будущих специалистов. Установлено, что потребность в формировании предпринимательской компетентности является предметом исследования многих ученых, однако вопрос конструирования средств реализации модели формирования предпринимательской компетентности до сих пор остается вне поля зрения исследователей. Выявлены проблемы формирования предпринимательской компетентности бакалавров в Украине и обоснована целесообразность применения конкретных средств реализации модели ее формирования.

Раскрыта сущность PBL-модели обучения, CDIO-образования и метода проектов, предыстория их внедрения в учебно-воспитательный процесс. Проведен анализ опыта А. С. Макаренко касательно органичного сочетания обучения с производительным трудом. Изучена роль исходных положений теории трудового воспитания А. С. Макаренко в подготовке молодежи к предпринимательской деятельности как социально-значимой активности на данном этапе развития украинского общества.

Исследование опирается на результаты анализа использования категорий «предпринимательство» и «компетентность» в литературе. Предпринимательская компетентность трактуется как способность лица соотносить собственные экономические интересы с имеющимися материальными, трудовыми и природными ресурсами и интересами других людей и общества; быть готовым активно действовать, организуя собственную трудовую деятельность и труд коллектива; своевременно адаптироваться к новым потребностям рынка труда; принимать экономически обоснованные решения; представлять информацию о результатах.

В процессе поисков автора обосновывается целесообразность использования внеаудиторных форм организации квазипрофессиональной и квазипредпринимательской деятельности студентов как средства реализации модели формирования предпринимательской компетентности будущих специалистов.

На основании полученных данных автор позволяет себе сделать вывод: решение проблемы может быть найдено в разработке и внедрении Национальной концепции подготовки молодежи к предпринимательству. Это позволит упорядочить применение средств формирования предпринимательской компетентности, придаст их содержанию методическое обоснование.

Ключевые слова: предпринимательство, предпринимательская компетентность, PBL-модель обучения, CDIO-образование, метод проектов.

Victoria Igorevna Maikovskaya,
PhD, Associate Professor at the Department of Marketing
and Commercial Entrepreneurship,
Kharkov Trade and Economic Institute KSTEU,
8 O. Yarosh, Kharkov, Ukraine

CREATION OF TOOLS AIMED AT IMPLEMENTING THE MODEL OF SPECIALISTS' ENTREPRENEURIAL COMPETENCE FORMING

The radical changes in the economic sphere and the formation of a new political system have actualized the problem of preparing the young generation for life under conditions of market mechanisms. Entrepreneurship is brought to the forefront as the most economically productive form of management. The adherence of the Ukrainian higher school to traditional educational models comes into conflict with the requirements of the society in the XXI century. There is no national program of young people training for entrepreneurship, which makes the problem of implementing a unified model of business education in Ukraine within the framework of vocational training a topical issue.

The importance of the PBL (Project based learning)-model of education, CDIO (Conceive Design Implement Operate)-education and the method of projects for forming the entrepreneurial competence of future specialists is considered in the article. It is established that the need to form entrepreneurial competence is the subject of research for many scientists, but the question of creating tools for implementing the model enabling the forming of the entrepreneurial competence is still outside the field of researchers' view. The problems of bachelors' entrepreneurial competence formation in Ukraine are revealed and the expediency of using concrete tools for realizing the model of its formation is grounded.

The essence of the PBL-model of education, CDIO-education and the method of projects as well as the background of their implementation into the educational process are revealed. An analysis of the experience of A. S. Makarenko regarding the organic combination of training with productive labour is carried out. The role of the initial provisions of the theory of labour education launched by A. S. Makarenko into the training of youth in the entrepreneurial activity as a socially significant activity at this stage of development of Ukrainian society was studied.

The research is based on the results of the analysis demonstrating the use of such categories as «entrepreneurship» and «competence» in the literature. Entrepreneurial competence is interpreted as a person's ability to correlate his / her own economic interests with the available material, labour and natural resources alongside with the interests of other people and society; to be ready to act actively, organizing his (her) own labour activity and the work of the collective (team); timely to adapt to the new needs of the labour market; to make economically sound decisions; to provide information on the results.

In the process of author's research, it is justified use the out-of-class forms of organizing quasi-professional and quasi-entrepreneurial student's activities as tools of implementing the model of future specialists entrepreneurial competence forming.

Based on the obtained data, the author makes this conclusion: a solution to the problem can be found by the development and implementation of the National Concept of Youth Training in Entrepreneurship. It will make it possible to streamline the use of tools of entrepreneurial competence forming, and will give it a methodological justification.

Key words: entrepreneurship, entrepreneurial competence, PBL-learning model, CDIO-education, project-based learning.

Подано до редакції: 04.01.2018 р.

Рекомендовано до друку: 16.01.2018 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Бозуш